

Menasseh ben Israel Instituut

voor joodse sociaal-wetenschappelijke
en cultuurhistorische studies

Postbus 16737
NL – 1001 RE Amsterdam

Bezoekadres
Nieuwe Amstelstraat 3-5

T + 31 (0)20 5 310 325
F + 31 (0)20 5 310 311

mbii@jhm.nl
www.mbii.nl

ABN AMRO 60.51.72.099

Het Menasseh ben Israel Instituut – inhoudelijk jaarverslag 2013

Het Menasseh ben Israel Instituut (MbII) is een van de wetenschappelijke verbindingen tussen het Joods Historisch Museum en de academische wereld. Het museum participeert met de Universiteit van Amsterdam in het Menasseh ben Israel Instituut voor joodse sociaal-wetenschappelijke en cultuurhistorische studies dat is gevestigd in het Joods Historisch Museum. Namens het Joods Historisch Museum hebben drs. Joël Cahen en drs. R.C. Musaph-Andriessie zitting in het bestuur. Namens de Universiteit van Amsterdam zijn dat prof. dr. I.E. Zwiep en prof. dr. E.G.L. Schrijver.

Bestuurssamenstelling:

Prof. dr. I.E. Zwiep – voorzitter
Drs. J.J. Cahen - secretaris-penningmeester
Prof. dr. E.G.L. Schrijver
Drs. R.C. Musaph-Andriessie
Prof. dr. C.L. Davidson

Directeur dr. David Wertheim
Uitvoerend secretaris: drs. M. Witvoet, drs. E. Beijk (tot 1 juni 2013)

Activiteitenverslag:

De laatste van in het totaal vier lezingen in de **lezingenserie** *Het Interbellum als Spiegel*.

Het interbellum staat te boek als een tijd van culturele vernieuwing, nationalisme, decadentie, politieke instabiliteit, economische crisis en democratisch falen. Dat nodigt uit tot het trekken van parallellen met het heden. In deze lezingenserie hielden de sprekers hun kennis over het interbellum tegen het licht van de huidige tijdsgeest.

06-02-2013 Andras Kovacs (historicus, filosoof en socioloog, director of Jewish Studies aan de *Central European University* in Budapest) "Difficult Pasts: Historical and Political Debates on the Hungarian Holocaust and the Roads Leading to it"

Projecten

Ontsluiting protokollen

Dit project omhelst de ontsluiting van de Protokollen (beslissingen en aankondigingen) van de Parnassijns van de Hoogduits Joodse gemeente in Amsterdam (1708-1808) op onderwerp. De onderwerpen zijn: 1. Aankondigingen in de gemeente. 2. Beslissingen en maatregelen om discipline in de gemeente te bewaren of af te dwingen (Straffen, boetes, publieke “penitentie”, ban). 3. Relaties met het stadsbestuur van Amsterdam. 4. Relaties tussen Joodse gemeente Amsterdam met de Mediene en Joodse gemeenten in Europa, Eretz Israel en Suriname. Daarnaast wordt binnen dit project gewerkt aan het toegankelijk maken van deze onderwerpen voor groot publiek door samenvattingen/vertalingen van de Jiddisje en Hebreeuwse handschriften in het Engels. Door uitvoering van het project wordt een beeld gegeven van het ontstaan van de eigen Ashkenazische bestuurscultuur en van het dagelijks leven van Joden in 18de eeuws Amsterdam.

Leusden Attias Tanah

Dit project onderzoekt de totstandkoming van de zogenaamde Leusden Attias bijbel (1661). De redactie en uitgave van deze bijbel was een project van de Sephardisch joodse Joseph ben Abraham Athias (1635-1700) in samenwerking met de Nederlandse Calvinist and Hoogleraar te Utrecht Johannes Leusden (1626-1699). Zij maakten gezamenlijk gebruik van Christelijke en Joodse bijbeledities, en middeleeuwse manuscripten die de *conversos* mee hadden genomen naar Amsterdam. Het was daarmee een uniek voorbeeld van Joods Christelijke samenwerking.

Publicaties

Shlomo Berger, ed. *Yiddish Cities: Montreal, Melbourne, Tel Aviv*; Amsterdam Yiddish Symposium 8

Peter Tammes (red.) *Oostjoodse Passanten en Blijvers. Aankomst, opvang, transmigratie en vestiging van joden uit Rusland in Amsterdam en Rotterdam, 1882-1914*. Menasseh ben Israel Instituut Studies ix

Leerstoelen

Sinds 1995 is vanwege het MbII aan de Universiteit van Amsterdam de bijzondere leerstoel ingesteld voor ‘**Jiddisje taal en cultuur, in het bijzonder in Nederland**’. Deze leerstoel wordt bekleed door prof. dr. Shlomo Berger.

In 2013 werden in het kader van de Leerstoel Jiddisj een symposium en een collegeserie georganiseerd:

19-12-2013: Negende Jiddisj Symposium 'Centers and Margins in Yiddish Literature and Culture' met de navolgende sprekers en hun lezingen:

Prof. Avraham Novershtern (Hebrew University, Jeruzalem): *The Images of the Underworld in Yiddish Literature: What Can We Learn from the Fringes*

about the Center.

Prof. Yitskhok Niborski (Medem Bibliotheque Paris): *Yiddish Argentina: a Center on the Margins.*

Prof. Julian Levinson: *Spatsir durkh Lover's Lane: Bilingual Performances in American Yiddish Literature*

In februari-maart 2013 gaf prof. Berger de collegeserie **Yiddish Cities: Urban Centers of the Ashkenazi Vernacular Culture**. Na een inleidend college werden in zeven weken zeven steden behandeld, die elk een bloeiende Jiddisje cultuur hebben gehad. De discussie concentreerde zich op verschillende literaire uitingsvormen, maar ook op kranten, theater, muziek en politiek. Daarnaast was er aandacht voor het Jiddisj als gesproken joodse taal en taal van een minderheidsgroepering.

Sinds 2010 is de leerstoel '**Hedendaags jodendom, zijn geschiedenis en cultuur**' ondergebracht bij het MbII. Deze leerstoel werd ook in 2013 bekleed door prof. dr. Evelien Gans.

De leerstoel was nauw betrokken bij de organisatie van het tweedaagse symposium **The Jew as Legitimation** dat op 28 en 29 augustus 2013 in het Joods Historisch Museum werd gehouden. Het symposium focuste op de relaties tussen joden en niet-joden, die niet alleen gekenmerkt werden en worden door vervolging en discriminatie: door de geschiedenis hebben niet-joden – zowel christelijk als seculier - vaak ook een beroep gedaan op joodse cultuur om hun niet-joodse waarden te legitimeren. De volgende sprekers hielden lezingen over dit thema door de eeuwen heen:

Prof. Jan Willem van Henten (UvA) *The Maccabean Martyrs as Christian Models in Origen*

Prof. Jeremy Cohen (Tel Aviv University), *Alterity and Self-Legitimation: The Jew as Other in Classical and Medieval Christianity*

Prof. Andreas Kilcher (ETH Zürich) *The Theological Dialectics of Philosemitism and Christian Kabbalah*

Dr. Sina Rauschenbach (Konstanz Univ.) *Christian Readings of Menasseh ben Israel: Translation and Retranslation in the Early Modern World*

Prof. Jonathan Israel (Princeton) *The Campaign for Jewish Emancipation as a Factor in the Growing Revolutionary Consciousness of the 1780s*

Prof. Irene Zwiep (UvA) *To Legitimize or not to Legitimize. Jewish Responses to early anti-'anti-Semitism'*

Dr. James Renton (Edge Hill University) *A Script and its Afterlives: the Place of the Jews in the Design of the Post-Ottoman Middle East*

Jaap Cohen (NIOD) *“Cultivated Intellectuals” versus “Rapacious Parasites”*; *Legitimizing National Socialist Racial Ideology as a Dutch Sefardic Strategy for Safety*

Prof. Evelien Gans (UvA) *The Notion of “Jewish Passivity”*; *The Jew as Legitimation in recent trends in Dutch Holocaust Historiography*

Prof. John Connelly (Berkeley) *The Jew as Legitimation of the Pluralism of the Post Second World War Catholic Church*

Dr. Gert van Klinken (PThU Amsterdam) *Protestants in the State of Israel. The Dutch, the Swiss, the Americans and the Germans in Nes Ammim*

Joël Cahen (JHM) *Claiming a Jewish Heritage, the Politics of the post-War Jewish Cultural Renaissance in Europe*

Dr. Bart Wallet (UvA) *The Battle for Jewish Sympathy: The House of Orange, the Dutch Jews and Postwar Morality*

Dr. David Wertheim (MbII) *Fighting Islamization with Judaism, The Right Wing Populist shift to Philo-Semitism*

Overige lezingen en symposia:

26-04-2013 **Writing Jewish History: Historical Consciousness, Essentialism, and Culture** (georganiseerd door de MbII Commissie voor de Geschiedenis en de Cultuur van de Joden in Nederland, in samenwerking met Leiden Institute for Religious Studies (LIRS) van de Universiteit Leiden.

Een studiedag die als volgt werd aangekondigd:

In modern times writing the history of the Jews and Judaism has served to redefine Jewish culture. By countering the negative histories written about them by others, Jews became self-empowered. Yet the prevailing model of European Jewish histories has been and still is assimilation. In this model the "Jewishness" of Jewish history is contingent upon the degree of Jewish integration: the greater the integration the less "Jewish" the history.

Prof. Andreas Gotzmann (Erfurt), Dr. Klaus Hödl (Graz) and Prof. Willem Klooster (Worcester) will discuss the possibilities of Jewish historiography beyond both historical essentialism and the equation of modern Judaism with cultural loss.

Prof.dr. Andreas Gotzmann: *A Farewell to National History? Structures and Discourses of Modern Jewish History*

Univ. Doz. Dr. Klaus Hödl: *The Notion of Jewish Culture in Jewish Historiography since WW II*

Prof.dr. Willem Klooster: *Jewish History Meets the Atlantic World: The Dutch Republic and the Oceanic Diaspora of Portuguese Jews*

19-05-2013 Prof. Mark Gelber (hoogleraar Germanistiek aan de Universiteit van Beer Sheba) ***Does Kafka's heritage belong to Israel?*** Lezing georganiseerd in samenwerking met de Franz Kafka Kring, gevolgd door discussie tussen Gelber en Dr. Niels Bokhove (medeoprichter en voorzitter van de Nederlandse Franz Kafka Kring) over de slepende rechtszaak, met als inzet de vraag of de nalatenschap van Max Brod, dichter, toneelschrijver, muziekcriticus, filosoof en vriend van Franz Kafka, die nog enkele onbekende Kafka-manuscripten zou bevatten, in Duitsland of in Israël moest blijven.

07-06-2013 **Symposium ter nagedachtenis aan Rena Fuks Mansfeld**, overleden op 27 november 2012. Een middagsymposium, ondersteund door het MbII en georganiseerd door Ludy Giebels, Wally de Lang en Pauline Micheels. Het symposium, ingeleid door prof.dr. Evelien Gans en gemodereerd door prof.dr. Judith Frishman, bestond uit een documentaire en drie lezingen:

De Bund: een eeuw lang utopisme (documentaire, 1997), starring Rena Fuks

Prof.dr. Karin Hofmeester: *De kroon op het werk: de ontsluiting van 700 Jiddisje brieven uit de collectie van het IISG.*

Dr. Gerben Zaagsma: *Op zoek naar de Joodse vrijheidsstrijder. Joodse vrijwilligers in de Internationale Brigades tijdens de Spaanse burgeroorlog (1936-1939).*

Dr. Pauline Micheels: *Rena Fuks en Henriette Boas: insiders als outsiders.*

30-06-2013 Ter herdenking van 150 jaar afschaffing van de slavernij in de Nederlandse koloniën organiseerde het Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis (NiNsee) op 30 juni in het Stadsarchief Amsterdam het internationale symposium **'Cultural Trauma? Transatlantic slavery in perspective'**.

Wetenschappers als Ron Eyeran, Tom Segev, Ann Phoenix, Emily Raboteau en Abram de Swaan bogen zich tijdens dit symposium voor het eerst over het concept cultureel trauma in relatie tot het Nederlandse slavernijverleden.

Dit symposium werd georganiseerd door het NiNsee in samenwerking met de Vrije Universiteit, de Universiteit van Amsterdam, FORUM Instituut voor Multiculturele Vraagstukken, het Institute of Cultural Heritage & Knowledge en het Menasseh ben Israel Instituut.

23-10-2013 ***A Bull in a China Shop: Benjamin Netanyahu in the Middle East.*** Lezing door Prof. Martin van Creveld, een in Nederland geboren Israëlisch militair

historicus, die meer dan 20 boeken schreef over militaire geschiedenis en strategie en over de gehele wereld over militaire strategie doceerde.

03-12-2013 **Using Audio-Visuals in Memory Studies of the Shoah/Holocaust - New Approaches in a Digital Era:** Expert Meeting & seminar georganiseerd door de Commissie voor de Geschiedenis en de Cultuur van de Joden in Nederland (Menasseh ben Israel Instituut), het Huizinga Instituut en de Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen. Met de volgende lezingen:

Return and reception of Jewish survivors: testimonies collections as historical source, **Dienke Hondius** - Assistant Professor of Contemporary History, Vrije Universiteit Amsterdam

Teaching with testimonies: international coursework using Skype, **Dawn Skorczewsky**, Fullbright Scholar, Vrije Universiteit Amsterdam en Brandeis University

"Hide and seek" - the use of oral history material preparing an exhibition in the Jewish Historical Museum, **Hetty Berg**, curator bij het Joods Historisch Museum

The use of existing material while researching Alexander Pechersky the leader of the Sobibor revolt, **Selma Leydesdorff** - Professor of Oral History and Culture, Universiteit van Amsterdam

Presentaties door **Paula Witkamp** - Project Manager, Data Archiving and Networked Services (DANS-KNAW), **Lonnie Stegink** - Project Manager, Shoah Visual History Archive, Joods Historisch Museum, **Puck Huitsing** - Director of Collections & Services, NIOD-KNAW.

En een paneldiscussie met als onderwerp: *Oral History, Testimony, Life story* met **Nanci Adler**, **Dienke Hondius** en **Paula Witkam**

Publicaties en Lezingen David Wertheim, directeur

Publicaties:

David J. Wertheim, 'Een Joodse gigant', *NIW* (148)39 p. 29-31.

David J. Wertheim, 'Wilders, LePen kapen de joodse zaak' in: *NRC Handelsblad* 14-11-2013, p. 17.

Lezingen:

- 29-8-2013 "Fighting Islamization with Judaism, The Right Wing Populist shift to Philo-Semitism" (conference The Jew as Legitimation, Joods Historisch Museum Amsterdam).
- 13-10-2013 "Vrienden "Synagoge Breda" "Spinoza, een joodse filosoof?" N.I.G. Breda.